

УДК 94(436:(470+571:477))

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-32-8>

Стельмах С.П.

<https://orcid.org/0000-0002-0795-8356>

АВСТРІЙСЬКИЙ НЕЙТРАЛІТЕТ І РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА (2022-2025 РР.)

У статті розглянуто питання про роль Австрійської республіки в гуманітарній допомозі Україні під час поточної російсько-української війни. Важливим елементом позиції Другої республіки в цьому питанні є закріплений юридично «нейтралітет», який з відновленням державного суверенітету Австрії у 1955 р. став не тільки зовнішньополітичними орієнтирами, але й важливою складовою австрійської ідентифікації. Автор намагається проаналізувати наступні питання: а) етапи здобуття незалежності Австрією після Другої світової війни і роль союзників-переможців в підписанні мирного договору з Австрією; б) визначити роль концепції «нейтралітету» в «Московській декларації» і відновленні державного суверенітету Другої австрійської республіки в 1955 р.; в) реконструювати етапи перетворення ідеї «нейтралітету» в самоідентифікацію австрійців під час Холодної війни та після її завершення; г) охарактеризувати роль Австрії в підтримці України під час російсько-української війни (2022-2025 рр.).

Зроблено висновок, що як член ЄС Австрія змушена була в політичному плані приєднатися до європейських санкцій проти Росії, але категорично відмовилась від постачання зброї для України, об'єднавши зусилля з Угорщиною. Однак, на відміну від Угорщини, Альпійська республіка з самого початку повномасштабної російської агресії проти України заявила, що вона на боці нашої країни. Зростання гуманітарних програм для України та її підтримка на рівні ЄС, де Австрія, на відміну від сусідньої Угорщини, не робить антиукраїнських заяв та дій на підриєв європейських санкцій проти Росії.

Ключові слова: російсько-українська війна, «нейтралітет», Австрія, Україна, СРСР, Росія, Друга республіка, гуманітарна допомога, санкції.

Вступ. У березні 2022 р. Міністерство закордонних справ Росії звинуватило «нібито нейтральну Австрію» і її канцлера К. Нехаммера у тому, що за останні дні він зробив «односторонні та обурливі заяви» щодо ситуації в Україні та використовував «емоційну антиросійську риторіку», про одностороннє розпалювання війни в Україні з боку Росії, військові злочини та злочини проти людяності. Крім того, критики зазнала заява канцлера про те, що нейтралітет був «нав'язаний» Австрії після Другої світової війни радянськими комуністами. У цьому контексті Москва нагадала, що Червона армія заплатила високу ціну за «визволення території цієї країни» – понад 26 000 солдатів загинули. Критикували також міністра закордонних справ О. Шалленберга, який висунув «абсурдні звинувачення» проти Росії, зокрема у знищенні загальноєвропейської архітектури безпеки. «Ми рішуче засуджуємо такі безпідставні заяви та оцінки», – заявила Москва, що, на думку речників російського МЗС, викликає серйозні сумніви щодо якості австрійського нейтралітету, який останнім часом помітно знижується та зазнає ерозії. МЗС у Відні опублікувало свою відповідь у

Twitter німецькою та російською мовами: «З військової точки зору Австрія є нейтральною державою. Але ми ніколи не є нейтральними в політичному плані, коли йдеться про дотримання міжнародного права». Ми «ніколи» не будемо мовчати, коли суверенітет, територіальна цілісність і незалежність держави піддаються нападу. «Дотримання міжнародного права, зокрема положень гуманітарного міжнародного права, є нашою червоною лінією». Нехаммер пояснив заяву про «нав'язану» нейтральність: він сам підкреслив у парламенті, що Австрія була звільнена російськими (так у тексті – С.С.) солдатами. Але також є фактом, «що Австрія стала вільною через десять років після цього, визнавши свою постійну нейтральність, і це було умовою Радянського Союзу на той час» [1].

З історичної точки зору «нейтралітет» жодною мірою не захистив від окупації та анексії ті країни, які його проголошувати і намагалися дотримуватися. Наприклад, Бельгія, Нідерланди, Данія та Норвегія були окуповані «Третім Райхом» від час Другої світової війни; Естонія, Латвія, Литва, частини Румунії та Фінляндії – СРСР; нейтральне Монако – Італією. Швеція, попри свій нейтральний статус з 1812 р., зайняла позицію «доброзичливого нейтралітету» щодо гітлерівського Райху. Зразком для австрійців був і залишається нейтралітет Швейцарії, проголошений після 1815 р. Це вимагає розглянути уявлення про нейтралітет серед австрійських політиків та суспільства після Другої світової війни та його еволюцію під час Холодної війни і взаємин із СРСР та Росією після її завершення. Це також може стати висхідною точкою для розуміння ставлення австрійських урядовців та суспільства у питанні воєнної та гуманітарної допомоги Україні. Тим паче, що після руйнування США за президента Д. Трампа системи трансатлантичної безпеки навіть експерти з авторитетного Австрійського інституту європейської та безпекової політики (AIES) попереджають: «Нейтралітет більше не захищатиме жодну з країн у новій міжнародній безпековій ситуації. Крім того, Росія чітко сигналізує, що не сприймає Австрію як нейтральну». Вони ж б'ють у набат про неготовність Австрії до захисту, яка лише з 2024 р. збільшила свій оборонний бюджет до 4 млрд євро на рік і планує витратити віднині щорічно до 1,5% ВВП (що навіть і близько не наближається до 3-5% провідних європейських країн), з метою замінити 60-річні літаки *Saab*, збільшити кількість танків з 58 застарілих *Leopard*, бойові машин піхоти і бронетранспортери, яких було хоча б трохи достатньо в разі нападу Росії. При цьому Австрія у плані оборони відстає від нейтральної Швейцарії, на яку орієнтуються її політики [2].

Завдання статті: а) розглянути етапи здобуття незалежності Австрією після Другої світової війни і роль союзників-переможців в підписанні мирного договору з Австрією; б) визначити роль концепції «нейтралітету» в «Московській декларації» і відновленні державного суверенітету Другої австрійської республіки в 1955 р.; в) реконструювати етапи перетворення ідеї «нейтралітету» в самоідентифікацію австрійців під час Холодної війни та після

її завершення; г) охарактеризувати роль Австрії в підтримці України під час російсько-української війни (2022-2025 рр.)

Виклад основного матеріалу: Те, що для сучасної Росії «Велика вітчизняна війна» (1941-1945 рр.) стала основою для ресентименту у внутрішній та зовнішній політиці є загальновизнаним фактом. Водночас погрози для невеликої Альпійської республіки мають підґрунтя в історичній ретроспективі, де, крім нав'язаного у 1955 р. Австрійського договору, що перетворила республіку у острівець прорадянської політики з буржуазно-демократичним устроєм в таборі Західної Європи, міцно економічно прив'язала її до СРСР, а після 1991 р., і Росії. При цьому це не перше звинувачення про «порушення нейтралітету» з боку Москви. Воно прозвучало ще у 1956 р. після придушення радянськими військами повстання в Угорщині за гуманітарну діяльність австрійського уряду [3, s. 93; 4, s. 139-146]. Це свідчить про те, що як СРСР в минулому, так і його спадкоємниця сучасна Росія, трактують австрійський нейтралітет у широкому сенсі, де головним виступає не відмова від приєднання до військово-політичних блоків, але й економічна інтеграція республіки до західноєвропейських структур та визнання нею політичних принципів міжнародних організацій, а одним із подразників для звинувачень – будь-які заяви і дії, які Москва розцінює як «недружні». Саме тому вже 7 березня 2022 р. Австрію, яка підтримала європейські санкції, Росія внесла у довгий список «недружніх» країн [5].

У той час як до 2022 р. де-факто нейтральні держави Швеція та Фінляндія у відповідь на російську агресивну війну проти України відмовилися від своєї традиційної політики не вступати у військові альянси і подали заявки на вступ до НАТО, дискусія про відмову від постійного нейтралітету, закріпленого в законі та міжнародному праві, в Австрії проходить не дуже активно. Те, що в Австрії жодна з трьох найбільших партій не виступила за перегляд нейтралітету, а федеральний канцлер Нехаммер навіть висловився проти цього, можна пояснити високою популярністю ідеї «нейтралітету» серед населення, низькими рейтингами в опитуваннях консервативної «Австрійської народної партії» (*ÖVP*), яка протягом останніх 30 років була найбільш схильною до критичної дискусії про нейтралітет. Опитування, проведені у 2022 р. показували, що переважна більшість населення Австрії підтримують ідею нейтралітету, хоча тут цифри у різних авторів різняться – від 71% до 91% [6, s. 1-7; 7, 8].

Однак вражаючими є деякі цифри опитування, які свідчать про те, що більшість населення Альпійської республіки взагалі не розуміє що таке «нейтралітет», розглядаючи його лише як засіб збереження Відня в якості посередника у міжнародних конфліктах, центру міжнародних переговорів, яку він виконував у роки Холодної війни, залишаючись при цьому європейською столицею шпигунства. Так, за інерцією і традицією, австрійські політики

пропонували Відень для можливих переговорів про закінчення війни в Україні у серпні 2025 р. [9]

Російсько-українська війна посилила занепокоєння австрійців у власній безпеці, але меншість виступає проти збільшення витрат на оборону, зате більшість підтримує значно тісну кооперацію із країнами НАТО і сподівається в разі російського нападу на допомогу країн ЄС. «Хоча згадка про “нинішню форму” нейтралітету передбачає диференційовану інформацію про участь Австрії у спільній зовнішній і безпековій політиці Європейського Союзу, асиметрія в уявленнях австрійців про солідарність у сфері безпеки, яка постійно пов’язується з нейтралітетом, є вражаючою: тоді як 72,28% австрійців очікували, що інші держави-члени ЄС також “нададуть військову підтримку” Австрії, якщо вона зазнає “військового нападу”, лише 13,58% вважали, що Австрія повинна надати допомогу іншій державі-члену ЄС, яка зазнала військового нападу, “бойовими військами”; 32,84% вважали, що це має відбуватися “за допомогою допоміжних військ” (наприклад, військ хімічної, біологічної та ядерної оборони або інженерних військ). 68,78% та 54,47% відповідно заявили, що Австрія повинна “посилатися на нейтралітет” і надавати лише “мінімальну” або “гуманітарну” допомогу. Таке асиметричне розуміння солідарності свідчить або про значні прогалини в політичній освіті австрійців, або про ідеологічно обумовлені упередження. Ці очікування односторонньої солідарності на користь Австрії при одночасному “нейтралітеті” Австрії щодо інших країн неодноразово викликали звинувачення в “ментальності дармоїда”», – пише відомий австрійський історик В. Мюллер [10, s. 1-2].

Протягом останніх тижнів Другої світової війни війська союзників окупували всю Австрію, яка згодом була розділена на чотири окупаційні зони. При цьому СРСР, попри те, що зайняв лише третину території країни, встиг створити тимчасовий уряд на чолі із «старим зрадником» (як його називав Й. Сталін) 75-річним соціал-демократом К. Реннером, який був першим президентом Австрійської республіки після Першої світової війни. Оскільки ж ще у Московській декларації 1 листопада 1943 р. союзники з антигітлерівської коаліції вирішили відновити державний суверенітет Австрії, то 1 вересня 1945 р. війська чотирьох окупаційних держав також взяли під контроль свої зони у Відні, які до того часу були окуповані лише радянськими солдатами. Союзна окупація Австрії здійснювалась відповідно до т. зв. «клаузали відповідальності» Австрії за участь у війні на боці гітлерівської Німеччини, яка була внесена до тексту Декларації за наполяганням СРСР, який, тим самим, розраховував на отримання репарацій після війни [11, s. 8; 4, s. 36-39]. Таким чином було сформоване «особливе» становище Австрії, яка не належала ні до переможців, ні до звільнених від гітлерівської окупації європейських країн. Ще до приходу західних окупаційних військ Москва здійснила декілька актів, які б мали зміцнити насамперед становище австрійських комуністів (КРÖ) на чолі із перевіренним Й. Копленінгом і під політичним наглядом Г. Деканозова,

колишнього сталінського посла у гітлерівському Райху. Всі буржуазні партії були заборонені й проведена політична чистка під приводом «боротьби із залишками фашизму». СРСР за підтримки *КРÖ* створив, за зразком окупованих країн Центрально-Східної Європи, «Австрійський фронт свободи» (*ÖFF*), а пізніше дозволив заснувати «Соціалістичну партію Австрії» (*SPÖ*) і «Австрійську народну партію» (*ÖVP*). Всі три партії домовились про співпрацю і на наступне десятиліття визначили політичний ландшафт Австрії під окупацією [12]. Шалені зусилля радянської військової адміністрації та її політичного управління з підтримки австрійських комуністів завершилися провалом, що і продемонстрували вільні вибори 25 листопада 1945 р., на яких *КРÖ* здобула лише 4 із 165 мандатів. Як і повсюдно в Європі, австрійські комуністи знаходились під повним контролем Москви які, виконуючи вказівки Політбюро/Президії ВКП(б)/КПРС, відкрито вели боротьбу проти «буржуазних» партій, організовуючи загальні страйки на грані державного перевороту, як це було у 1950 р. Обмежене право вето з 1946 р. окупаційних адміністрацій дозволило Австрії приєднатися з 1947 р. до «Плану Маршалла» і убезпечило її від східноєвропейського шляху «народних демократій» під повним контролем СРСР та поступову, хоча і не без труднощів, інтеграцію в європейські економічні структури [13].

Відень перебував під спільним управлінням чотирьох окупаційних держав і місцем розташування міжсоюзницького командування був Палац правосуддя, а головування змінювалося щомісяця. Початкові 700 000 окупаційних військ до 1955 р. скоротилися приблизно до 20 000 з боку трьох західних держав та близько 40 000 з боку СРСР. Австрійська республіка відповідала за витрати на їхнє утримання – спочатку 35% бюджету, а з кінця 1946 року – 15%. У 1947 р. США відмовилися від своєї частки, а в 1953 р. і три інші окупаційні держави [14]. Якщо «Друга республіка» уникнула шляху східноєвропейських держав під повним радянським контролем, то точно так вона уникнула і західнонімецького шляху приєднання до НАТО. Західні союзники припиняли будь-які розмови на цю тему, оскільки їхні безпекові інтереси були зосереджені переважно в альпійському регіоні. До того ж СРСР мав достатньо інструментів для того, щоб блокувати будь-які спроби військової інтеграції Австрії на Захід, тому що контролював підприємства колишньої т. зв. «німецької власності», включаючи видобуток нафти в Нижній Австрії, підприємства металургійної, сталеливарної та електротехнічної промисловості. Західні союзники у перші повоєнні роки були зайняті підготовкою договорів з колишніми союзниками «Третього Райху», серед яких найбільш важливою була Італія, чие значення для Західної Європи було вагоміше, ніж Австрії. Німецький шлях поділу на дві країни в маленькій Австрії завжди викликав величезний страх у політиків і населення, особливо після радянської блокади Берліну 1948-1949 рр., а тому австрійські політики могли говорити про західну і американську військову «парасольку» лише пошепки, на відміну від австрійських комуністів, які кричали про

«нейтральність» по всіх кутках маленької країни. Прислухатися до Москви австрійських політиків змушували і територіальні претензії Югославії, які спочатку підтримував СРСР, до поки Й. Сталін не розірвав стосунки з Й. Броз Тіто у 1948 р. і кремлівський диктатор погодився із західними союзниками про незмінність австрійських кордонів. При цьому абсолютно не з «доброї волі», а зажадав для СРСР 60% видобутку нафти (станом на 1947 р.) на 30 років, на її розвідку та переробку, висунув вимогу довічно передати Москві австрійські активи нафтопереробної дунайської компанії в Угорщині, Румунії, Болгарії та в Східній Австрії. Не дивно, що австрійський президент Т. Кернер у 1951 р. заявляв: «Швейцарія, економіка якої є прикладом того, як можна поєднати сильну ініціативу з розумною стабільністю, стане для остаточно визволеної Австрії зразком політичної мудрості, яка полягає в тому, щоб мати добрих друзів усюди, але не прив'язуватися односторонньо до жодної сторони» [11, s. 11-16].

Предметом інтелектуальної гри залишається і питання чи існував у радянського керівництва план поділу Австрії за німецьким зразком з огляду на можливе об'єднання частини Австрії із Західною Німеччиною. Очевидно СРСР використовував маленьку Австрію як заручника у своїй «великій грі» щодо об'єднання Німеччини. Про це свідчило запрошення австрійської делегації на Берлінську конференцію міністрів закордонних справ у січні-лютому 1954 р., де провалилися чергові радянські пропозиції щодо Німеччини і ідея створення системи європейської колективної безпеки, яка, на думку, радянського міністра закордонних справ В. Молотова, мала замінити «агресивний» НАТО. Там же він погодився на підписання мирного договору з Австрією, але відмовився виводити радянські війська із своєї окупаційної зони до «вирішення» німецького питання. Запевнення австрійської делегації у тому, що Австрійська республіка не буде вступати у будь-які військові союзи і не дозволить в майбутньому «анексії» Німеччиною, поки що залишилося без позитивної реакції Москви, навіть при «могутній» підтримці Австрії з боку Індії і особисто Дж. Неру. Для західних союзників «шпигунський Відень» і «легка» економічна інтеграція в західноєвропейські структури мала більший пріоритет, оскільки дозволяла мати свого «таємного союзника» в таборі головного противника часів Холодної війни. Вони не чинили опору СРСР після того як Москва зняла з порядку денного свою «попередню» вимогу щодо окупаційних військ, після того як вирішила встановити дипломатичні відносини із ФРН у 1955 р. «Московський меморандум» 15 квітня 1955 р. означав початок конкретних переговорів між Віднем і Москвою і містив такий бажаний для обох столиць пункт про австрійський нейтралітет швейцарського зразка. А після підписання через місяць офіційного договору, який послідовно ратифікували США, Велика Британія і, як тоді водилось із деяким запізненням, Франція, Австрійська республіка отримала і значні економічні поступки, які полягали в поверненні австрійцям «німецької власності» за грошову компенсацію, і частково за

австрійські товари для СРСР [15, с. 32-41]. Після підписання Австрійського державного договору 15 травня 1955 р. окупація закінчилася 25 жовтня 1955 р., коли останній іноземний солдат залишив Австрію. Наступного дня парламент ухвалив Конституційний закон про вічний нейтралітет Австрії. 26 жовтня спочатку святкувалося як «День прапора», а в 1965 р. було оголошено Національним днем Австрії.

Німецька «велика гра» для СРСР завершилась визнанням двох німецьких держав і питання договору з Австрією для московського керівництва мало значення лише з огляду на розпочату ним міжнародну компанію для просування ідеї «нейтралітету». Вона супроводжувалась закликами до європейської громадськості й численних московських «корисних ідіотів» до «мирного співіснування», «боротьби за мир», за «роззброєння» (при власному випробуванні водневої бомби), боротьбу «проти західних блоків» і відвертим тиском на «малі» європейські країни для відмови від вступу до НАТО та зменшення витрат на національні армії. Нині абсолютно зрозуміло, що за цим стояло бажання реалізувати давню сталінську мрію про створення на західних кордонах СРСР «поясу безпеки» з нейтральних, або слабих європейських країн, які б не мали змоги протидіяти радянській гегемонії в Європі. «Поведінка нейтральних країн, що відповідала бажанням СРСР, називалася “відповідною нейтралітету” і схвалювалася, а небажана поведінка (наприклад, критичні репортажі або заяви про радянське придушення угорського повстання 1956 року, радянську інвазію в Чехословаччину 1968 року або порушення прав людини в Східному блоці; протести проти радянського вторгнення на нейтральну територію, зусилля щодо асоціації з ЄЕС або зміцнення власного захисту, як-от ініціативи Швейцарії та Швеції щодо придбання ядерної зброї) критикувалися як “суперечливі нейтралітету”» [9, с. 4-5]. Реакція австрійського уряду на звинувачення СРСР у тому, що в Австрії розгорнута антикомуністична компанія під час угорської кризи 1956 р. проявилася у тому, що в австрійських ЗМІ була введена цензура на висвітлення антирадянських протестів. Без різкої відповіді залишились і неодноразові порушення СРСР кордонів Австрії також під час чехословацьких подій 1968 р. Австрійський страх фактично дозволив розширити поняття «нейтралітету» від не вступу в європейські військові альянси і не розміщення іноземних баз на її території до політичної складової – заборони антирадянської і антикомуністичної пропаганди.

Австрійські автори часто підкреслюють, що особливі переваги, які отримала Австрія для торгівлі із СРСР та країнами соціалістичного табору є міфом, який підтримувався зокрема й СРСР для того, щоб продемонструвати іншим країнам Європи переваги «нейтралітету». Аргументом для цього є той факт, що після припинення поставок нафти до СРСР на початку 1960-х рр. частка імпорту радянських товарів складала лише 1%. Але фактом також залишається і те, що СРСР використовував торгівлю з Австрією для того, щоб отримати ті західні товари, які він не міг придбати в країнах ЄС чи НАТО. Прив'язка до сировинної

бази відбулася у 1968 р., коли Австрія першою із західноєвропейських країн почала отримувати газ із СРСР. Східна орієнтація Другої республіки була настільки очевидною, що вона подала заявку на вступ до ЄС лише у 1989 р. (стала членом у 1995 р.), після приєднання Греції (1981 р.), Іспанії та Португалії (1986 р.), побачивши загрозу втратити свій західноєвропейський ринок і участі в її наддержавних структурах.

У період Холодної війни трансформувалося і поняття австрійського «нейтралітету», який став важливим елементом її зовнішньої політики і національної ідентичності. У 1960-х рр. Друга республіка проводила активну «політику нейтралітету» відколи спочатку її зовнішньополітичне відомство, а згодом і всю країну в якості президента, очолив соціал-демократ Б. Крайський. На відміну від свого друга по шведській еміграції в роки Другої світової війни німця В. Брандта, Крайському не потрібно було повністю змінювати політику країни «на Схід», оскільки вона і так там вже була. Можна було лише заявити, що політика нейтралітету служить поліпшенню відносин з «країнами Східного блоку», а Австрія може буде посередником у міжнародних конфліктах. Швейцарська модель залишалась фундаментальною, але від неї відкинули питання власної безпеки і розширили участь у міжнародних структурах – Раді Європи і ООН [10, s. 5-8]. Зрештою, Відень таки перетворився на місце проведення ключових міжнародних самітів та переговорів (1961, 1979), а австрійський міністр закордонних справ К. Вальдгайм навіть став Генеральним секретарем ООН, попри своє «коричневе минуле» націонал-соціаліста і, можливо, причетність до воєнних злочинів у роки Другої світової війни.

Все це сприяло утвердженню в світі ідеї про роль нейтральної Австрії, де у внутрішній політиці панує соціальний мир і зростає народний добробут, і, водночас, така маленька країна активно проводить міжнародно визнану політику. Разом з тим, «нейтралітет» став головним елементом австрійської ідентичності. Він обґрунтовувався історично, де висхідною точкою став 1955 р., оскільки у міжвоєнний період (1918-1938 рр.) Австрійська республіка не була повністю суверенною, а тому не несе відповідальності за злочини націонал-соціалізму, що дозволило також повністю відмежуватися від нацистського спадку і сучасної долі розділеної Німеччини. «Звільнення» союзниками також сприяло подоланню складних міжвоєнних протиріч між християнським і соціал-демократичним політичними таборами, що стало основою політичної стабільності Другої республіки. Дослідниця М. Фостер стверджує, що австрійський уряд підтримував формування такої «нейтралістської ідентичності» двома основними наративами. «Наратив I підкреслював нейтралітет як успішну модель безпеки для Австрії, яка принесла країні мир і добробут, а також сприяла безпеці в Європі. Наратив II мінімізував потенційні труднощі, які виникали через дотримання нейтралітету для повної участі країни в європейському інтеграційному проєкті» [16, s. 3]. Не можна не помітити, що в історичному підґрунті цих наративів важливу роль відігравав «образ жертви»,

якими себе вважали австрійці за «позбавлення» державного суверенітету у міжвоєнний період і за те, що «змушені» були брати участь у злочинах гітлерівського «Третього Райху» після аншлюсу 1938 р.

Можна залишити осторонь першу із жевріючих австрійських «травм», оскільки це є предметом спеціального історичного дослідження. Міф про «жертву» націонал-соціалізму був закладений союзниками з антигітлерівської коаліції ще у 1943 р. в Московській декларації, де Австрія була визнана першою жертвою гітлерівської агресивної політики. Хоча це не стосувалося окремих австрійців – членів злочинних нацистських структур і членів НСДАП, яких одразу після окупації Австрії інтернували у два табори Глазенбах та Вольсберг. І ця перша фаза денацифікації загалом співпадала з процесами денацифікації в Німеччині. 543 000 австрійців були зареєстровані як члени нацистської партії, СА та СС. У 1945 р. були прийняті і відповідні закони: «Закон про воєнні злочини» і «Закон про заборону НСДАП». Однак, на відміну від Німеччини, судове провадження проти воєнних злочинців було одразу ж передане в руки австрійців і «Народні суди» («*Volksgerichten*») виносили або ж легкі покарання, або ж взагалі не розглядали такі справи. До того ж, основні політичні партії з цього питання досить швидко порозумілись і вже 1948 р. Національна рада прийняла закон про амністію для «менш інкримінованих осіб» за злочини націонал-соціалізму, який торкнувся майже півмільйона осіб. З початком Холодної війни почалася реінтеграція колишніх націонал-соціалістів в соціальне і політичне життя Другої республіки. Австрійські історики однозначні: «Масова підтримка “аншлюсу” в Австрії в 1938 році, екстремальне антисемітське насильство, яке на той час було майже безпрецедентним – все це просто заперечувалося, релятивізувалося та применшувалося» [17]. Однак, на відміну від ФРН, де у 1952 р. була заборонена нацистська «Соціалістична партія Райху» (*SRP*), австрійці вирішили похизуватися перед сусідами своїм рівнем свободи і створили у 1956 р. для колишніх націонал-соціалістів «Австрійську партію свободи» (*FPÖ*), яка з того часу стала і до нині є впливовою політичною силою і найбільше серед інших партій відстоює ідею «нейтралітету» [18; 19, s. 564-572].

Першим головою партії був А. Райнталлер, бригадефюрер СС і колишній заступник державного секретаря в Міністерстві продовольства «Третього Райху», який намагався створити з партії враження, що вона сповідує «демократичні цінності», відмовляється від будь-яких «екстремістських дій» і проводитиме центристську політику. Його наступником став колишній оберштгумбанфюрер СС Ф. Петер, якого «мисливець за черепами» С. Везенталь у 1975 р. звинуватив у співучасті у вбивстві 17 000 євреїв і 25 000 військовополонених. Історія зробила черговий кульбіт, коли саме завдяки «коричневій» *FPÖ* стало можливим утворення у 1970 р. австрійського уряду при президенті соціал-демократі і колишнього вигнанця-єврея Б. Крайського. Були надії, що партія позбавиться свого «коричневого» минулого, коли у

1980 р. її головою став ліберальний Н. Штегер, який спробував перетворити її щось на зразок західнонімецької «Вільної демократичної партії» (*FDP*), але у 1986 р. його змінив ультраправий Й. Гайдер і з цього часу *FPÖ* стала «прототипом правого популізму» в Європі. На цій хвилі під час виборів 1999 р. партія набрала 26,9% голосів виборців, створивши урядову коаліцію з консерваторами з *ÖVP*. У 2005 р. лідером партії став Г.-К. Штрахе, котрий став відомим у всьому світі завдяки «Відео з Ібіці» 19 травня 2019 р., де домовлявся з росіянами про фінансову підтримку його партії. У жовтні 2011 р. була прийнята Партійна платформа, де головним було «збереження нейтралітету Австрії» [20; 21]. Саме представники цієї партії, яку нині очолює Г. Клікл, який в нацистському дусі хотів стати «народним канцлером», вийшли з австрійського парламенту під час он-лайн виступу українського президента В. Зеленського 30 березня 2023 р., заявивши, що це порушує «австрійський нейтралітет» [22].

Колишня «коричнева», а нині правопопулістська, партія має давні зв'язки з путінським режимом в Росії, який використовує їхні гасла для розколу ЄС і надає для цього фінансову підтримку. Європейські медіа вже давно уважно слідкують за цією темою, а особливо після 24 лютого 2022 р., навіть після того, як керівництво *FPÖ* заявило про «розрив» своїх зв'язків з Росією. У 2016 р. керівництво партії на чолі з Г.-К. Штрахе уклало угоду про дружбу і співпрацю з путінською партією «Единая Россия». Тоді ж представники цієї партії здійснили поїздки в окупований Росією український Крим, порушуючи міжнародне право і легітимізуючи тим самим його анексію. У 2018 р. В. Путін двічі здійснив поїздки в Австрію: у червні для підписання продовження контракту на постачання газу між австрійською *OMV* та російським «Газпромом», і в серпні на весіллі міністерки закордонних справ Австрії К. Кнайсль, яка отримала свою посаду за квотою *FPÖ*, а нині – вже в Росії – активно задіяна в антизахідній російській пропаганді. Однак, схоже, що тісні зв'язки партії з країною-агресором не дуже хвилюють австрійців, які на виборах 2024 р. віддали цій партії рекордні 28,8% голосів [23; 24; 25; 26].

Однак не лише *FPÖ* є дружньою до Росії. Балансування Другої республіки «між Сходом і Заходом» призвело до особливих відносин на державному рівні із сучасною Росією, особливо після приходу до влади В. Путіна. Як писав у березні 2022 р. німецький тижневик *Stern*: «Особисті зв'язки, зокрема, неодноразово приваблюють главу російської держави до Альпійської республіки. Серед його друзів, серед інших, австрійська легенда лижного спорту Карл Шранц, керівник автомобільної компанії *Magna* Зігфрід Вольф та дипломат і колишній спеціальний посланець МЗС Австрії в Росії Маргот Клестіль-Леффлер». Численні великі компанії, такі як нафтогазовий гігант *OMV*, нафтогазова технологічна компанія *Catoil*, будівельна група *Strabag* та різні банки, такі як *Raiffeisen* та *Bank Austria*, підтримують тісні зв'язки з Росією. При цьому Австрія на 80% була залежна від поставок російського газу.

І навіть після початку російсько-української війни вона продовжувала отримувати російський газ, хоча і в значно менших обсягах, поповнюючи військовий бюджет Росії, який використовується для вбивств цивільного населення України [27; 28]. Австрія має одну із найскладніших процедур отримання громадянства, але з початку нового тисячоліття вона стала привабливим місцем для російських олігархів і чинних політиків, які, починаючи з родини колишнього президента РФ Б. Єльцина, напрочуд швидко почали отримувати австрійські паспорти. «Окрім ідилічних озер і гір, традиційних звичаїв та імперської пишноти Відня, країна також приваблює відвідувачів унікальною культурою гостинності. З мільйонами людей тут набагато більше можливостей, ніж у Німеччині, не в останню чергу, коли йдеться про отримання паспорта. Чи то придбання привабливої нерухомості, вступ до компанії, створення дискретного фонду чи просто внесення грошей, олігархічний апетит до інвестицій та австрійський менталітет ідеально поєднуються» [29]. Не дивно, що австрійська столиця залишається «шпигунським центром», як це продемонструвала історія з російським шпигуном і фінансовим аферистом Я. Марсалеком, менеджером *Wirecard*, який успішно вербував високопосадовців австрійських спецслужб [30].

Цей контекст є важливим для розуміння суперечливого ставлення держави, політиків і населення Альпійської республіки до агресивної війни Росії проти України та непослідовних дій, часто із значною затримкою, для підтримки України. Як член ЄС Австрія змушена була в політичному плані приєднатися до європейських санкцій проти Росії, але категорично відмовилась від постачання зброї для України, об'єднавши свої зусилля з Угорщиною [31; 32]. Водночас, у 2024 р. навіть австрійські ЗМІ опублікували інформацію про те, що австрійська зброя, зокрема вироби всесвітньо відомої компанії *Glock*, використовується російськими солдатами у війні проти України. Представники збройних компаній виправдовувалися, що це були поставки, здійснені ще у 2014-2019 рр., тобто вже після анексії Росією українського Криму і ставить під сумнів поняття австрійського «нейтралітету», або, у крайньому випадку, дозволяє говорити про «вибірковий нейтралітет» [33; 34]. Схоже, що така ж сама історія, як і з австрійським банком *Reiffansen*, який продовжує працювати в підсанкційній Росії, в Україні був деякий час внесений у санкційні списки. Влітку 2023 р. впливовий «*The Economist*» поставив Австрію на другому місці, після Угорщини, серед європейських «путінських корисних ідіотів» [35].

Однак, на відміну від Угорщини, Альпійська республіка з самого початку повномасштабної російської агресії проти України заявила, що вона на боці нашої країни, хоча і відхилила українські пропозиції про запровадження газового ембарго з Росії, відмовилась лікувати українських поранених солдатів і спільно з Угорщиною обмежила кількість українських воєнних біженців. Тривалий час не вирішувалося і питання з наданням соціальних виплат тим з них, які опинились в Австрії. За даними на 2025 р. в Австрії таких перебуває

трохи більше 80 тис, і це менше, ніж в Румунії (180 тис.), але більше ніж у Франції (59 тис.). Порівняно з Німеччиною фінансова допомога для українських біженців значно менша і складає 260 євро на особу, 145 євро на дитину, 330 євро субсидії на житло для двох осіб, 150 євро на рік на одяг і пакет медичного страхування. Такі невеликі виплати змушують українських біженців шукати роботу.

Навіть гуманітарна допомога Україні з Австрії у 2022 р. надходила в обмеженій кількості. Лише в листопаді 2023 р. МЗС Австрії повідомило, що країна надала Україні гуманітарну допомогу на суму 74 млн євро, а відколи Росія почала систематично знищувати українську енергетичну структуру австрійці через різноманітні благодійні організації направили до України 300 генераторів, а через благодійну програму «Сусід у біді» також медикаменти, захисні шоломи, жилети та пальне. В Україні Австрію і досі вважають дружньою країною, але невпевненим членом ЄС, навіть попри те, що протягом 2022 р. в австрійській столиці двічі спотворили інформаційний стенд про війну в Україні російськими символами «V» і «Z». Професор Віденського університету В. Мюллер написав: «Австрія може і не є членом НАТО, але ця країна є частиною західної спільноти цінностей, проти якої спрямована кампанія Путіна, яка суперечить міжнародному праву» [36]. На квітень 2025 р. рівень підтримки Австрією України виглядає таким чином: загальна сума близько 3 млрд євро, двостороння підтримка та підтримка на рівні ЄС – 294 млн євро, 117 млн євро на гуманітарну допомогу, 8 млн євро на внески в натуральній формі, такі як ліквідація наслідків стихійних лих, 146,5 млн євро на базові послуги та реконструкцію, 9,7 млн євро на «різну підтримку», таку як заходи боротьби з корупцією, та 12,8 млн євро для сусідніх країн, постраждалих від війни, таких як Республіка Молдова [37].

Зростання гуманітарних програм для України та її підтримка на рівні ЄС, де Австрія, на відміну від сусідньої Угорщини, не робить антиукраїнських заяв та дій на підриєв європейських санкцій проти Росії, сформували і позитивний фон для візиту українського президента до Австрії влітку 2025 р. Крім підписання кількох меморандумів про співпрацю та прохання до австрійців допомогти з поверненням українських дітей, викрадених Росією, прискорення австрійською стороною процедур екстрадиції українців, оголошених у розшук і які переховуються в Австрії, австрійський президент А. Ван дер Беллен знову відмовився від військової допомоги Україні. І аргументи були дещо незрозумілими: «Австрія підтримує Україну в багатьох сферах, але не у військовій. Навіть якби вона хотіла це зробити, “я не знаю, що ми могли б зробити для України, тому що самі зайняті відбудовою”»[38]. Можливо, він мав на увазі, що Австрія нарешті почне розбудовувати власну армію і візьме активну участь в системі європейської безпеки?

Висновки. Союзна окупація Австрії здійснювалась відповідно до т. зв. «клаузули відповідальності» Австрії за участь у війні на боці гітлерівської

Німеччини, яка була внесена до тексту Декларації за наполяганням СРСР, який, тим самим, розраховував на отримання репарацій після війни. Таким чином було сформоване «особливе» становище Австрії, яка не належала ні до переможців, ні до звільнених від гітлерівської окупації європейських країн. Обмежене право вето з 1946 р. окупаційних адміністрацій дозволило Австрії приєднатися з 1947 р. до «Плану Маршалла» і забезпечило її від східноєвропейського шляху «народних демократій» під повним контролем СРСР та поступову, хоча і не без труднощів, інтеграцію в європейські економічні структури. Після підписання Австрійського державного договору 15 травня 1955 р. окупація закінчилася 25 жовтня 1955 р., коли останній іноземний солдат залишив Австрію. Наступного дня парламент ухвалив Конституційний закон про вічний нейтралітет Австрії. 26 жовтня спочатку святкувалося як «День прапора», а в 1965 р. було оголошено Національним днем Австрії.

Основою балансування Австрійської республіки між «Сходом і Заходом» призвело до того, що австрійський страх перед долею розділеної Німеччини фактично дозволив розширити поняття «нейтралітету» від не вступу в європейські військові альянси і не розміщення іноземних баз на її території до політичної складової – заборони антирадянської і антикомуністичної пропаганди. Прив'язка до сировинної бази СРСР відбулася у 1968 р., коли Австрія першою із західноєвропейських країн почала отримувати газ із СРСР. Східна орієнтація Другої республіки була настільки очевидною, що вона подала заявку на вступ до ЄС лише у 1989 р. (стала членом у 1995 р.), після приєднання Греції (1981 р.), Іспанії та Португалії (1986 р.), побачивши загрозу втратити свій західноєвропейський ринок і участь в її наддержавних структурах.

У період Холодної війни трансформувалося і поняття австрійського «нейтралітету», який став важливим елементом її зовнішньої політики і національної ідентичності. В основі лежала ідея, що «нейтралітет» забезпечує внутрішній соціальний мир і зростання народного добробуту, і, водночас, така маленька країна активно проводить міжнародно визнану політику. Разом з тим, «нейтралітет» став головним елементом австрійської ідентичності. Він обґрунтовувався історично, де висхідною точкою став 1955 р., оскільки у міжвоєнний період (1918-1938 рр.) Австрійська республіка не була повністю суверенною, а тому не несе відповідальності за злочини націонал-соціалізму, що дозволило також повністю відмежуватися від нацистського спадку і сучасної долі розділеної Німеччини.

Цей контекст є важливим для розуміння суперечливого ставлення держави, політиків і населення Альпійської республіки до агресивної війни Росії проти України та непослідовних дій, часто із значною затримкою, для підтримки України. Як член ЄС Австрія змушена була в політичному плані приєднатися до європейських санкцій проти Росії, але категорично відмовилась від

постачання зброї для України, об'єднавши свої зусилля з Угорщиною. Однак, на відміну від Угорщини, Альпійська республіка з самого початку повномасштабної російської агресії проти України заявила, що вона на боці нашої країни. Зростання гуманітарних програм для України та її підтримка на рівні ЄС, де Австрія, на відміну від сусідньої Угорщини, не робить антиукраїнських заяв та дій на підрич європейських санкцій проти Росії, сформували і позитивний фон для візиту українського президента до Австрії влітку 2025 р.

Список використаних джерел та літератури

1. Löwenstein S. Moskau bezweifelt Österreichs Neutralität und droht Wien. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 06.03.2022. URL: <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/russland-bezweifelt-oesterreichs-neutralitaet-im-ukraine-krieg-17856436.html>
2. Im Kriegsfall: Österreich ist nur bedingt einsatzbereit. *News*. 13.03.2025. URL: <https://www.news.at/politik/landesverteidigung-oesterreich-nur-bedingt-einsatzbereit>
3. Weiß F. Die schwierige Balance. Österreich und die Anfänge der westeuropäischen Integration 1947-1957. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. 1994. Heft 1. S. 71-94.
4. Bischof G., Ruggenthaler P. Österreich und der Kalte Krieg. Ein Balanceakt zwischen Ost und West. Graz – Wien, 2022. 338 s.
5. Russland setzt Österreich auf Liste der «unfreundlichen Staaten». *OE24*. URL: <https://www.oe24.at/welt/ukraine-krieg/russland-setzt-oesterreich-auf-liste-der-unfreundlichen-staaten/512910266>
6. Plassnik U. Jenseits der Neutralität. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. 2024. Bd. 53: Zustand und Zukunft der österreichischen Neutralität: Eine Auseinandersetzung. S. 1-7.
7. Baciu C. Sinn von Sein. Foreign Policy, Memory and Changing Imaginaries and Practices of Neutrality in the Second Republic. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. 2022. Bd. 51. Heft. 4. S. 26-32.
8. Imwinkelried D. «Diskussion beendet»: wehe den Kritikern, die Österreichs Neutralität infrage stellen. *Neue Zürcher Zeitung*. 20.04.2023. URL: <https://www.nzz.ch/international/oesterreich-der-ukraine-krieg-und-die-neutralitaet-ld.1733922>
9. Frieden in der Ukraine: Österreich bot sich als Verhandlungsort an. *Vienna Online*. 19.08.2025. URL: <https://www.vienna.at/frieden-in-der-ukraine-oesterreich-bot-sich-als-verhandlungsort-an/9616382>
10. Mueller W. Genese und historischer Wandel der Neutralität Österreichs. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. 2024. Bd. 53: Zustand und Zukunft der österreichischen Neutralität: Eine Auseinandersetzung. S. 1-11.
11. Stourzh G. Österreichs Weg zum Staatsvertrag und zur Neutralität. *Frei - Souverän - Neutral - Europäisch. 1945-1955-1995-2005. (Informationen zur Politischen Bildung. Bd. 22)*. Innsbruck/Wien 2004. S. 7-20.
12. Mueller W. Stalin, Renner und die Wiedergeburt Österreichs nach dem Zweiten Weltkrieg. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. 2006. Heft 1. S. 125-154.
13. Weiß F. Die schwierige Balance. Österreich und die Anfänge der westeuropäischen Integration 1947-1957. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. 1994. Heft 1. S. 71-94.
14. Ableitinger A, Staudinger E.G. (Hrsg.) Österreich unter alliierter Besatzung 1945-1955. Wien, 1998. 600 s.
15. Wettig G. Sowjetische Deutschland-Politik 1953 bis 1958. Korrekturen an Stalins Erbe, Chruschtschows Aufstieg und der Weg zum Berlin-Ultimatum. München, 2011.

16. Foster M. Die österreichische Neutralität zwischen Strategie und Identität. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. 2024. Bd. 53: Zustand und Zukunft der österreichischen Neutralität: Eine Auseinandersetzung. S. 1-9.
17. «Ich lehne den Begriff „rechtspopulistisch“ für die FPÖ ab, weil er mir zu verharmlosend erscheint». *Der Spiegel*. 15.01.2025. URL: <https://www.spiegel.de/geschichte/fpoe-geschichte-und-nationalsozialismus-oesterreichs-mangelhafte-aufarbeitung-a-3de031c0-8ae3-46cc-b84e-4426cfb564ec>
18. Etnafizierung in Österreich. URL: <https://www.entnazifizierung.at/die-drei-phasen-der-entnazifizierung-in-oesterreich/>
19. Reiter M. Anton Reinthaller und die Anfänge der Freiheitlichen Partei Österreichs. Der politische Werdegang eines Nationalsozialisten und die „Ehemaligen“ in der Zweiten Republik. *Vierteljahrhefte für Zeitgeschichte*. 2018. Heft 4. S. 539-575.
20. Schäfer M. FPÖ: Österreichs Rechtsaußen als „Prototyp des europäischen Rechtspopulismus“. *Frankfurter Rundschau*. 11.10.2022. URL: <https://www.fr.de/politik/fpoe-freiheitliche-partei-oesterreich-rechtsaussen-programm-geschichte-ziele-91831132.html>
21. Pelinka A. FPÖ: Von der Alt-Nazi-Partei zum Prototyp des europäischen Rechtspopulismus. Bundeszentrale für politische Bildung. URL: <https://www.bpb.de/themen/parteien/rechtspopulismus/239915/fpoe-von-der-alt-nazi-partei-zum-prototyp-des-europaeischen-rechtspopulismus/>
22. Imwinkelried D. «Diskussion beendet»: wehe den Kritikern, die Österreichs Neutralität infrage stellen. *Neue Zürcher Zeitung*. 20.04.2023. URL: <https://www.nzz.ch/international/oesterreich-der-ukraine-krieg-und-die-neutralitaet-ld.1733922>
23. FPÖ: «Kooperationvertrag mit Russland ist Geschichte». *Heute*. 12.03.2022. URL: <https://www.heute.at/s/fpoe-kooperationvertrag-mit-russland-ist-geschichte-100195316>
24. Delcheva M. Putins blaue Freunde. *Profil*. 12.08.24. URL: <https://www.profil.at/morgenpost/putins-blaue-freunde/402934467>
25. Löwenstein S. Russisch Blau. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 14.03.2024. URL: <https://www.faz.net/aktuell/politik/die-fpoe-und-ihre-moskau-connection-19586933.html>
26. Das Gupta O. Kickl und das «trojanische Pferd Russlands». *Der Spiegel*. 22.10.2024. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/herbert-kickl-die-fpoe-und-das-trojanische-pferd-russlands-a-0c04cce5-e2b9-425a-8490-0df65d7b71f1>
27. Leitner C. Österreich gibt sich neutral, erweckt aber einen anderen Eindruck. Auf wessen Seite steht das Land? *Stern*. 30. März 2022. URL: <https://www.stern.de/politik/ausland/ukraine-krieg--wie-steht-es-um-oesterreichs-neutralitaet--31739326.html>
28. Das Gupta O. Warum Österreich von Putins Gas abhängig blieb. *Der Spiegel*. 19.11.2024. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/oesterreich-und-russland-warum-das-land-von-putins-gas-abhaengig-blieb-a-7e23c07f-d67a-4c85-92e5-d392dd80470c>
29. Das Gupta O. Warum Österreich für Putins Oligarchen attraktiv ist. *Der Spiegel*. 13.04.2022. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/oesterreich-warum-das-land-fuer-putins-oligarchen-attraktiv-ist-a-e9315995-8eba-4919-849d-2b507d923227>
30. Diehl J., Grozev C., Schmid F. Wie der SPIEGEL Jan Marsalek auf die Spur kam. *Der Spiegel*. 01.03.2024. URL: <https://www.spiegel.de/politik/wirecard-skandal-wie-der-spiegel-jan-marsalek-auf-die-spur-kam-a-4478cdc1-b076-4ed9-821e-ce89f7cd98f0>
31. Swaton C. Österreich und Ungarn liefern weiter keine Waffen in die Ukraine. *Evraktiv.de*. 31. Januar. 2023. URL: <https://euractiv.de/news/oesterreich-und-ungarn-liefern-weiter-keine-waffen-in-die-ukraine/>
32. Österreich will weiterhin keine Waffen an Ukraine liefern. *regionalHeute.de*. 11.04.2023. URL: <https://regionalheute.de/oesterreich-will-weiterhin-keine-waffen-an-ukraine-liefern-1681209185/>

33. Kurakin T. Wie kommen österreichische Waffen in die Hände russischer Soldaten? *Kleine Zeitung*. 8. Februar 2025. URL: <https://www.kleinezeitung.at/oesterreich/19323064/was-machen-oesterreichische-waffen-in-den-haenden-der-russischen-armee>
34. Tausende Austro-Waffen an der Front im Ukraine-Krieg. *Heute*. 23.05.2024. URL: <https://www.heute.at/s/tausende-austro-waffen-an-der-front-im-ukraine-krieg-120038298>
35. Vladimir Putin's useful idiots. *The Economist*. July 3. 2023. URL: <https://www.economist.com/europe/2023/07/03/vladimir-putins-useful-idiots>
36. Brunner S. Bedingt solidarisch. *Die Zeit*. № 48. 27. November 2022. URL: <https://www.zeit.de/2022/48/oesterreich-ukraine-unterstuetzung-waffenlieferung/komplettansicht>
37. Milliarden-Hilfe für Ukraine: So viel gab Österreich seit Kriegsbeginn aus. *Kurier*. 15.04.2025. URL: <https://kurier.at/politik/inland/ukraine-oesterreich-milliarden-bilaterale-hilfen/403032661>
38. Bundespräsident Alexander Van der Bellen empfängt den ukrainischen Präsidenten Wolodymyr Selenskyj und Frau Olena Selenska zum offiziellen Besuch in Österreich. *Bundespräsident Alexander Van der Bellen*. 16. Juni. 2025. URL: <https://www.bundespraesident.at/aktuelles/detail/diesen-kampf-fuehrt-die-ukraine-fuer-ganz-europa>

References

1. Löwenstein, S. (2022). Moskau bezweifelt Österreichs Neutralität und droht Wien. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 06.03. [Online]. Available from: <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/russland-bezweifelt-oesterreichs-neutralitaet-im-ukraine-krieg-17856436.html> [In German].
2. Im Kriegsfall: Österreich ist nur bedingt einsatzbereit. *News*. 13.03.2025. [Online]. Available from: <https://www.news.at/politik/landesverteidigung-oesterreich-nur-bedingt-einsatzbereit> [In German].
3. Weiß, F. (1994). Die schwierige Balance. Österreich und die Anfänge der westeuropäischen Integration 1947-1957. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. Heft 1, ss. 71-94. [In German].
4. Bischof, G., Ruggenthaler, P. (2022). *Österreich und der Kalte Krieg. Ein Balanceakt zwischen Ost und West*. Graz – Wien. [In German].
5. Russland setzt Österreich auf Liste der «unfreundlichen Staaten». (2022). *OE24*. [Online]. Available from: <https://www.oe24.at/welt/ukraine-krieg/russland-setzt-oesterreich-auf-liste-der-unfreundlichen-staaten/512910266> [In German].
6. Plassnik, U. (2024). Jenseits der Neutralität. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. Bd. 53: Zustand und Zukunft der österreichischen Neutralität: Eine Auseinandersetzung, ss. 1-7. [In German].
7. Baciú, C. (2022). Sinn von Sein. Foreign Policy, Memory and Changing Imaginaries and Practices of Neutrality in the Second Republic. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. Bd. 51. Heft. 4, ss. 26-32. [In English].
8. Imwinkelried, D. (2023). «Diskussion beendet»: wehe den Kritikern, die Österreichs Neutralität infrage stellen. *Neue Zürcher Zeitung*. 20.04. [Online]. Available from: <https://www.nzz.ch/international/oesterreich-der-ukraine-krieg-und-die-neutralitaet-ld.1733922> [In German].
9. Frieden in der Ukraine: Österreich bot sich als Verhandlungsort an. (2025). *Vienna Online*. 19.08. [Online]. Available from: <https://www.vienna.at/frieden-in-der-ukraine-oesterreich-bot-sich-als-verhandlungsort-an/9616382> [In German].
10. Mueller, W. (2024). Genese und historischer Wandel der Neutralität Österreichs. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. Bd. 53: Zustand und Zukunft der österreichischen Neutralität: Eine Auseinandersetzung, ss. 1-11. [In German].
11. Stourzh, G. (2004). Österreichs Weg zum Staatsvertrag und zur Neutralität. *Frei - Souverän - Neutral - Europäisch. 1945-1955-1995-2005. (Informationen zur Politischen Bildung. Bd. 22)*. Innsbruck/Wien, ss. 7-20. [In German].

12. Mueller, W. (2006). Stalin, Renner und die Wiedergeburt Österreichs nach dem Zweiten Weltkrieg. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. Heft 1, ss. 125-154. [In German].
13. Weiß, F. (1994). Die schwierige Balance. Österreich und die Anfänge der westeuropäischen Integration 1947-1957. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. Heft 1, ss. 71-94. [In German].
14. Ableitinger, A, Staudinger, E.G. (Hrsg.) (1998). *Österreich unter alliierter Besatzung 1945-1955*. Wien. [In German].
15. Wettig, G. (2011). *Sowjetische Deutschland-Politik 1953 bis 1958. Korrekturen an Stalins Erbe, Chruschtschows Aufstieg und der Weg zum Berlin-Ultimatum*. München. [In German].
16. Foster, M. (2024). Die österreichische Neutralität zwischen Strategie und Identität. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. (OZP)*. Bd. 53: Zustand und Zukunft der österreichischen Neutralität: Eine Auseinandersetzung, ss. 1-9. [In German].
17. «Ich lehne den Begriff „rechtspopulistisch“ für die FPÖ ab, weil er mir zu verharmlosend erscheint». *Der Spiegel*. 15.01.2025. [Online]. Available from: <https://www.spiegel.de/geschichte/fpoe-geschichte-und-nationalsozialismus-oesterreichsmangelhafte-aufarbeitung-a-3de031c0-8ae3-46cc-b84e-4426cfb564ec> [In German].
18. Etnafizierung in Österreich. [Online]. Available from: <https://www.entnazifizierung.at/die-drei-phasen-der-entnazifizierung-in-oesterreich/> [In German].
19. Reiter, M. (2018). Anton Reinthaller und die Anfänge der Freiheitlichen Partei Österreichs. Der politische Werdegang eines Nationalsozialisten und die „Ehemaligen“ in der Zweiten Republik. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. Heft 4, ss. 539-575. [In German].
20. Schäfer, M. (2022). FPÖ: Österreichs Rechtsaußen als „Prototyp des europäischen Rechtspopulismus“. *Frankfurter Rundschau*. 11.10. [Online]. Available from: <https://www.fr.de/politik/fpoe-freiheitliche-partei-oesterreich-rechtsausen-programm-geschichte-ziele-91831132.html> [In German].
21. Pelinka, A. (2018). FPÖ: Von der Alt-Nazi-Partei zum Prototyp des europäischen Rechtspopulismus. Bundeszentrale für politische Bildung. [Online]. Available from: <https://www.bpb.de/themen/parteien/rechtspopulismus/239915/fpoe-von-der-alt-nazi-partei-zum-prototyp-des-europaeischen-rechtspopulismus/> [In German].
22. Imwinkelried, D. (2023). «Diskussion beendet»: wehe den Kritikern, die Österreichs Neutralität infrage stellen. *Neue Zürcher Zeitung*. 20.04. [Online]. Available from: [Online]. Available from: <https://www.nzz.ch/international/oesterreich-der-ukraine-krieg-und-die-neutralitaet-ld.1733922> [In German].
23. FPÖ: «Kooperationvertrag mit Russland ist Geschichte». *Heute*. 12.03.2022. [Online]. Available from: <https://www.heute.at/s/fpoe-kooperationvertrag-mit-russland-ist-geschichte-100195316> [In German].
24. Delcheva, M. (2024). Putins blaue Freunde. *Profil*. 12.08. [Online]. Available from: <https://www.profil.at/morgenpost/putins-blaue-freunde/402934467> [In German].
25. Löwenstein, S. (2024). Russisch Blau. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 14.03. [Online]. Available from: <https://www.faz.net/aktuell/politik/die-fpoe-und-ihre-moskau-connection-19586933.html> [In German].
26. Das Gupta, O. (2024). Kickl und das «trojanische Pferd Russlands». *Der Spiegel*. 22.10. [Online]. Available from: <https://www.spiegel.de/ausland/herbert-kickl-die-fpoe-und-das-trojanische-pferd-russlands-a-0c04cce5-e2b9-425a-8490-0df65d7b71f1> [In German].
27. Leitner C. (2022). Österreich gibt sich neutral, erweckt aber einen anderen Eindruck. Auf wessen Seite steht das Land? *Stern*. 30. März. [Online]. Available from: <https://www.stern.de/politik/ausland/ukraine-krieg--wie-steht-es-um-oesterreichs-neutralitaet--31739326.html> [In German].
28. Das Gupta, O. (2024). Warum Österreich von Putins Gas abhängig blieb. *Der Spiegel*. 19.11. [Online]. Available from: <https://www.spiegel.de/ausland/oesterreich-und-russland-warum-das-land-von-putins-gas-abhaengig-blieb-a-7e23c07f-d67a-4c85-92e5-d392dd80470c> [In German].

29. Das Gupta, O. (2022). Warum Österreich für Putins Oligarchen attraktiv ist. *Der Spiegel*. 13.04. [Online]. Available from: <https://www.spiegel.de/ausland/oesterreich-warum-das-land-fuer-putins-oligarchen-attraktiv-ist-a-e9315995-8eba-4919-849d-2b507d923227> [In German].
30. Diehl, J., Grozev, C., Schmid, F. (2024). Wie der SPIEGEL Jan Marsalek auf die Spur kam. *Der Spiegel*. 01.03. [Online]. Available from: <https://www.spiegel.de/politik/wirecard-skandal-wieder-spiegel-jan-marsalek-auf-die-spur-kam-a-4478cdc1-b076-4ed9-821e-ce89f7cd98f0> [In German].
31. Swaton, C. (2023). Österreich und Ungarn liefern weiter keine Waffen in die Ukraine. *Evraktiv.de*. 31. Januar. [Online]. Available from: <https://euraktiv.de/news/oesterreich-und-ungarn-liefern-weiter-keine-waffen-in-die-ukraine/> [In German].
32. Österreich will weiterhin keine Waffen an Ukraine liefern. *regionalHeute.de*. 11.04.2023. [Online]. Available from: <https://regionalheute.de/oesterreich-will-weiterhin-keine-waffen-an-ukraine-liefern-1681209185/> [In German].
33. Kurakin, T. (2025). Wie kommen österreichische Waffen in die Hände russischer Soldaten? *Kleine Zeitung*. 8. Februar. [Online]. Available from: <https://www.kleinezeitung.at/oesterreich/19323064/was-machen-oesterreichische-waffen-in-den-haenden-der-russischen-armee> [In German].
34. Tausende Austro-Waffen an der Front im Ukraine-Krieg. *Heute*. 23.05.2024. [Online]. Available from: <https://www.heute.at/s/tausende-austro-waffen-an-der-front-im-ukraine-krieg-120038298> [In German].
35. Vladimir Putin's useful idiots. *The Economist*. July 3. 2023. [Online]. Available from: <https://www.economist.com/europe/2023/07/03/vladimir-putins-useful-idiots> [In English].
36. Brunner, S. (2022). Bedingt solidarisch. *Die Zeit*. № 48. 27. November. [Online]. Available from: <https://www.zeit.de/2022/48/oesterreich-ukraine-unterstuetzung-waffenlieferung/komplettansicht> [In German].
37. Milliarden-Hilfe für Ukraine: So viel gab Österreich seit Kriegsbeginn aus. *Kurier*. 15.04.2025. [Online]. Available from: <https://kurier.at/politik/inland/ukraine-oesterreich-milliarden-bilaterale-hilfen/403032661> [In German].
38. Bundespräsident Alexander Van der Bellen empfängt den ukrainischen Präsidenten Wolodymyr Selenskyj und Frau Olena Selenska zum offiziellen Besuch in Österreich. *Bundespräsident Alexander Van der Bellin*. 16. Juni. 2025. [Online]. Available from: <https://www.bundespraesident.at/aktuelles/detail/diesen-kampf-fuehrt-die-ukraine-fuer-ganz-europa> [In German].

Stelmakh S. Austria's Policy of Neutrality in the Context of the Russian–Ukrainian War (2022–2025).

This article analyzes the role of the Republic of Austria in the provision of humanitarian aid to Ukraine during the ongoing Russian–Ukrainian war. An important element of the Second Republic's position on this issue is its legally enshrined neutrality. Following the restoration of Austria's state sovereignty in 1955, neutrality became not only a guiding principle of foreign policy but also a significant component of Austrian national identity. The article focuses on several key issues. First, it examines the process through which Austria regained its independence after World War II, with particular attention to the role played by the victorious Allied powers in the conclusion of the Austrian State Treaty. Second, it explores the significance of the concept of neutrality as articulated in the Moscow Declaration and its contribution to the restoration of the Second Austrian Republic's state sovereignty in 1955. Third, the article traces the evolution of neutrality from a political principle into a central element of Austrian national self-understanding during the Cold War and in the post-Cold War period. Finally, it assesses Austria's role in supporting Ukraine during the Russian–Ukrainian war (2022–2025).

The article concludes that, as a member of the European Union, Austria was politically compelled to align itself with European sanctions against Russia. At the same time, it firmly rejected the

provision of military assistance to Ukraine, thereby aligning its position with that of Hungary. However, in contrast to its neighbor, the Alpine Republic declared from the outset of Russia's full-scale aggression against Ukraine that it stood in solidarity with Ukraine. Humanitarian initiatives for Ukraine have expanded, accompanied by EU-level support. Austria, unlike Hungary, has refrained from anti-Ukrainian rhetoric or actions that could undermine European sanctions against Russia.

Keywords: *Russian-Ukrainian war, "neutrality", Austria, Ukraine, Soviet Union, Russia, Second Republic, humanitarian aid, sanctions.*